
עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

308

פרשת קרח (תל"א)

פרק ט"ז

לפני שיגש המורה לשאלות גליונו העוסקות העצם בפרטים בלבד, פרטי סגנון ודיוקי פסוקים, עליו לשוחח עם חוגו על מחלוקתו של קרח בכללה. יש להדגיש שהתורה לא התכוונה פאן להראות שמהו נלחם למען צדק חברתי, למען זכותם של הרבים המקופחים כנגד מעשים משתלטים, אלא שמהו מנצל סיסמאות של "כל העדה כלם י" קדושים" למטרות אנכיות פרטיות לגמרי. מי היו קרח ועדתו, עדת הנרגנים, ומה היו נמוקיהם האמתיים בזה עוסק הראב"ע בפרושו לפסוק א' ד"ה ויקח קרח עד "והם עיקר כל העדה" וכך עוסק בשרלה זו הרמב"ן (החולק על הראב"ע בקביעת זמן המרידה אבל לא במניעה העיקריים) בדבריו לפסוק א' החל מן "ואמר רבי אברהם כי זה הדבר היה במדבר סיני כאשר נחלפו הבכורים", יפה פרש דברים אלה המלבי"ם ולתועלת הלומדים יובאו דבריו כאן (בהעתקה מגליונו לקרח תשי"ג).

אבות פרק ה' משנה י"ז: כל מחלקת שהיא לשם שמים, טובה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין טובה להתקיים. איזו היא מחלקות שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים זו מחלקות קרח ועדתו.

ועל זה אומר המלבי"ם בפרושו לפרשתנו ד"ה ויקח קרח: חז"ל למדונו שמחלוקת שהיא לשם שמים כל כח משני צדדי החולקים מתאחדת בעצמה, כי כלם מתכוונים לתכלית אחת לשם שמים. אולם מחלוקת שאינה לשם שמים רק בפני אהבת הכבוד ואהבת עצמו, אזי יש מחלוקת ונגוד גם בין האנשים שהתאחדו לעמוד בצד אחד, כי כל אחד מן היחידים מכוון תועלת עצמו ומתנגד לכונת חברו, שהו גם בן מכוון תועלת עצמו כענין שהיה מחלוקת קרח ועדתו, כי כל אחד מהעדה הרעה הזאת התכוון כונה אחרת מתנגדת לזולתו: שהנה קרח רצה: בבהונה גדולה, סלדעתי אחר שעמם שהוא הבכור לקחת נטל חלקו במה שמה (בן עמרם) היה מלך, ראוי שהכהונה הגדולה תנתן לבן יצחק: קרח שהוא בן השני לקחת. אנמם מחלוקת דתן ואבירם ואון בן פלתי היה ענין אחר, שהם התלוננו על שנטלה הבכורה מראובן, שלפי מה שהיה ראובן הבכור ראוי שתצא ממנו המלוכה והכהונה כמו שאמר יעקב (בר' מ"ט) "ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני - יתר שאת ויהר עז" ש"שאת" הוא הכהונה ו"עוז" - המלוכה, והתלוננו על שנתנה הכהונה ועבודתה לשבט לוי והמלוכה והקדימה בדגלים - ליהודה וגם על הבכורה שנתנה ליוסף (דברייהימים א' ה' פסוקים א'-ב'). ... והמאמרים והמשימים איש טענו שהם "נשיאי עדה, קריאי מו"ד, אנשי שם" ורצו שהכהונה תנתן לנשיאי העדה הראויים לזה כפי מעלתם לא שתנתן לשבט אחד כולו שיהיה בירושה מבלי הבט על מעלת הכהנים ושלמותם, וגם יש לומר - כמו שאמר ראב"ע שהיו המאמרים והמשימים איש בכורות וטענו שהכהונה מגיעה להם.

ומעכשיו יובן לנו למה קראה המשנה למחלוקתנו - לא מחלוקת קרח ומשה, אלא "מחלקת קרח ועדתו!"

מעכשו נגש לשאלות הגליון העוסקים בפרטי הפסוקים. סאלה א המפנה השומת לבנו לעניני סגנון, חשיבותה בזה, שהיא מזונכת אוהנו להתיחס ברצינות לכל מלה ומלה, לכל בטוי, לכל צרוף מליים, לכל חזרה - גם בחלק הספורי של התורה. מה שמצאנו לא אחת בפרושים המעירים אותנו על חזרות כבטוי ליחסים שבין חטא וענשו, שבין פעולה ותוצאתה (מדה כנגד מדה - הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מרד ואמר: הבה נרדה" רש"י בראשית י"א ז' ד"ה הבה; או "אתם אומרים" פן ירבה" ואני אומר "כן ירבה" שמות א' רש"י פ' י"ב ד"ה בן ירבה), זה נראה כאן כאירוניה כלעג לשם קנטור.

בשאלה ב הובאו שלשה מדרשים, כלם מוקיעים דרכי קטטה ומריבה באמצעים נפוצים ומודרניים של דמגוגיה, השמצה, חוצפה (יש להשוות למדרשים אלה גם את נאום ההסתה של קרח ע"פ מדרש שוחר טוב תהלים א', נאום העסיר בכל הסממנים של דמגוגיה מחושבת וחרפה) אולט לא רק ההסבר של מגמת המדרשים ושל מוסר ההשכל הנובע מהם חשוב לנו, אלא גם אופן קשורם של מדרשים כאלה לפסוקים. (שאלות ב1, ב2, ב3). אין דברי מדרש אלה דברים שבדמויון שחברו כלואי לפסוקי התורה, אלא שלשם קראו בשטין וקראו מה שבין השטין, קראו את הנאמר ו"קראו" אף את שלא נאמר, את הווסר, שמעו את השתיקה, ועל סמך זה דרשו מה שדרשו.

צעירים שאינם מרבים להתעמק ברש"י מוטב ללמוד את הפסוק בכללו, את רעיונו, את מוסרו ולמעט בדיוקים כאלה, ואולם חשובות שאלות אלה למי שנוהג ללמוד רש"י למען יוכח שאין להסתפק בקריאה שטחית ברש"י (רש"י אומר כן, רש"י אומר כן) אלא יש להבין מדוע יאמר מה אלצו לומר, מדוע אמר כאן כך ושם כך וכדומה.

וטוב לקרוא כאן לפני החלמידים את מאמרו המפורסם של ר' יוחנן מגילה דף ל"א המסביר לנו שאין יחסו של ה' אדישות כלפי בריותיו ויש בו שני הנגודים של גבה מעל כל גבה וקרוב מכל קרוב - אמר ר' יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה, אתה מוצא ענוותנותו. דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "כִּי יִהְיֶה אֱלֹקֶיכֶם הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים" (דברים י) וכתוב בתריה: "עושה משפט יחוס ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה". שנוי בנביאים: "כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש סמו כרום וקדוש אשכנז" (ישעיה נ"ז) וכתוב בתריה: ואת זכא ושעל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". ומשולש בכתובים, דכתיב: "סלו לרכב בערבות ביה-ה שמו ועלזו לפניו" (תהלים סח). וכתוב בתריה: "אבי יתומים ודין אלמנות אלקים במעון קדשו" מכאן ואילך יתנהל השעור בעקבות הגליון 2,12 וישים לב ביוחד לדבריו של הרמב"ן בהאזינו.

נחמה ליבוביץ.